

Іваніцький В. М.,

здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
e-mail: dadavlad2@gmail.com

Підгородецький В. О.,

здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
e-mail: valintin2002mu@gmail.com

Науковий керівник: Коротюк О.В.,

доктор юрид. наук,
професор кафедри приватного права
Державного податкового університету,
e-mail: ovk@korotyuk.com

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ КОМАНДИРАМИ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ТА ІНШИМИ УПОВНОВАЖЕНИМИ ОСОБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна – порівняно молода держава. Здавалося б, процвітання, розвиток, наукові відкриття, свідоме покоління. Проте, певні події внесли свої корективи. Весь свідомий шлях як держава, Україна виборювала свою незалежність. Починаючи від часів Київської Русі і до сьогодні. Незалежність в 1991 році – визначна подія в історії нашої країни. Народ об'єднався навколо спільної ідеї власної державності. Прийняття Конституції, власної символіки, грошової одиниці, нормативна база – все це є ознаками правильного початку розвитку неньки-України.

Пройшло небагато років, не помінялось бодай одне покоління, коли «сусіди» поклали око на території незалежної держави. Події 2013-2014, що отримали назву «Революція Гідності», показали незламний дух і цілеспрямованість українського

народу. Сини і доньки віддали своє життя в цей період, щоб показати наміри більшості зміцнити зв'язки з Європою і навпаки розірвати із росією. В цей час велика за територією федерація, її керівництво, скористались ослабленням і відкрито почали анексувати території суверенної держави. Той збройний конфлікт відомий як АТО, ООС.

24 лютого 2022 року, «сусід» не змінив планів, а навпаки замахнувся вже на захоплення столиці, а у результаті – падіння державності. «Спецоперація», «демлітаризація» - так вони пояснювали свої дії. Люди прокинулись від вибухів, бомбардувань. Російська Федерація відкрито порушила кордон України з декількох напрямів. Події, які мали місце в лютому-березні 2022 року на території Київської області, назавжди закарбуються у пам'яті нації. Велика кількість жертв, зруйновані міста, насильницькі дії проти цивільних – наші реалії.

Ми продовжуємо жити і адаптуватись до військового часу. Військовий стан продовжується Верховною Радою відразу по закінченню. Комен-

дантська година діє на всій території України, мобілізація триває. Військові тримають позиції, відвойовують наші території, а цивільне населення продовжує адаптуватись до нових реалій. Зима 2023 була важкою. Обстріли, відключення світла, холод. Вистояли, змогли пережити. Дефіцит продовольства, пального також не зміг зламати українців, бо кожен розумів, що це для нашого майбутнього.

Варто зазначити, що у сфері правотворчості також спостерігається пристосування до війни. Вносяться низка змін до нормативних актів держави, постанови, розпорядження, пояснювальні записки. «В умовах воєнного стану» - за цими словами можна розрізнити нормативні акти сьогодні.

Сфера нотаріату також зазнала змін в умовах воєнного стану. Певна специфіка виконання своїх повноважень нотаріусами та уповноваженими особами. Державні та приватні нотаріуси України в умовах воєнного стану продовжують працювати та вчиняти невідкладні нотаріальні дії (посвідчувати довіреності, заповіти, засвідчувати справжність

підпису на заявах, заводити спадкові справи), крім міст/районів, де така можливість відсутня у зв'язку з веденням активних бойових дій. Однак в умовах воєнного стану далеко не завжди можна знайти можливість звернутися до нотаріуса. Для таких випадків законодавство встановлює коло осіб, які можуть замінити нотаріуса та вчинити певне коло нотаріальних дій [1].

Варто зауважити, що саме у зв'язку з запровадженням воєнного стану було розширено перелік осіб, які мають право вчинити нотаріальні дії. Насамперед, таким ключовим моментом є те, що до загального переліку органів і осіб, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, були додані саме повноваження командирів і уточнено порядок реалізації цих повноважень. Адже це обумовлено обставинами воєнного стану і дозволяє реалізувати своє право на складання заповіту військовослужбовцями, які знаходяться в умовах, де не можуть звернутися до нотаріуса. Отже, відбулося з одного боку – розширення повноважень коман-

дирів, з іншого – розширення прав військовослужбовців.

Проблему вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану розглядали такі науковці, як: Ю. Федорчук, Е. Крістева, Р. Кракан, С. Фурса, І. Іліопол, О. Миць та інші. Проте варто зауважити, що дане питання є малорозвинене як у практиці так і у теорії, задля чого потрібно науковцям працювати та шукати усі проблеми та прогалини, які б зупиняли чи спонукали до різнобіжностей у практичному застосуванні нововведених норм права.

Нотаріат в Україні є за-требуваною процесуальною діяльністю, яка становить велику кількість майнових та немайнових відносин. Тому питання щодо вчинення нотаріальних дій командирами військових частин та іншими уповноваженими особами в умовах воєнного стану, - є чи не найбільш необхідним у даний час. Покращення та роз'яснення законодавства щодо даних дій знаходиться у стані розробки, отже виникає певне коло проблем задля вірного застосування норм законодавства.

Новели законодавства щодо збільшення кількості осіб які можуть вчиняти нотаріальні дії в умовах воєнного стану є сучасною практикою, яка має забезпечити кожному громадянину право щодо розпоряджання своїм майном, тощо. Проте, це лише доповнення законодавства, адже в статті 40 ЗУ «Про нотаріат», є певні повноваження які надаються командирам щодо посвідчення довіреностей та заповітів[2], але з введенням воєнного стану даний перелік потребував доповнень, тому була прийнята Постанова КМУ від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (далі – Постанова) [3].

Зокрема 4 пункт Постанови зазначає що: в умовах воєнного стану довіреності, крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, та заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів

цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою з подальшим надсиланням таких заповітів, довіреностей через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Єдиному реєстрі довіреностей, Спадкового реєстрі. Начальник табору (установи, де створено дільницю) для військовополонених може посвідчувати заповіт військовополоненого [3].

Варто зазначити що, перед посвідченням документів, командири (начальники) або інші уповноваженні на це особи зобов'язанні:

– роз'яснити фізичній особі, від імені якої посвідчуються заповіт і довіреність, її права і обов'язки та попередити

про наслідки їх посвідчення для того, щоб юридична не-обізнаність не могла бути використана проти неї;

– перевірити відповідність посвідчуваних заповітів і довіреностей вимогам закону;

– встановити дійсні наміри особи (правильне розуміння нею значення, умов правочину та його правових наслідків), що звернулася за посвідченням заповіту чи довіреності, до їх посвідчення, а також відсутність у неї будь-яких заперечень щодо кожної з умов правочину;

– попередити про правові наслідки посвідчення заповіту і довіреності;

– роз'яснити порядок скасування та складення нового заповіту, скасування довіреності;

– у разі потреби, на усне прохання особи скласти проєкт заповіту чи довіреності;

– посвідчити заповіти і довіреності на усне прохання фізичних осіб[4].

Командири (начальники) цих формувань (органів, установ) або інша уповноважена таким командиром (начальником) особа посвідчують довіреності та заповіти відповід-

но до Порядку посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 р. № 419.

Посвідчені заповіти і довіреності реєструються командирами (начальниками) цих формувань (органів, установ) або іншою уповноваженою такими командирами (начальниками) особою під окремим порядковим номером у реєстрі для реєстрації заповітів і довіреностей, форма якого затверджується Міністерством юстиції. Номер, під яким зареєстровано заповіт чи довіреність, зазначається в посвідчувальному написі.

Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган (установа) протягом п'яти днів після отримання довіреностей і заповітів забезпечують їх передачу Міністерству юстиції або його територіальному органу.

Міністерство юстиції протягом двох робочих днів після отримання довіреності, заповіту забезпечує їх передачу те-

риторіальному органу Міністерства.

Територіальний орган Міністерства юстиції протягом двох робочих днів після отримання довіреності, заповіту забезпечує їх передачу нотаріусу/державній нотаріальній конторі для подальшої реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей або Спадковому реєстрі.

Нотаріус/державна нотаріальна контора протягом трьох робочих днів після отримання посвідчених довіреності, заповіту зобов'язанні забезпечити їх реєстрацію (облік), внести відомості про них до Єдиного реєстру довіреностей або Спадкового реєстру, зберігати ці документи та передати їх на зберігання до відповідного державного нотаріального архіву протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану.

Територіальний орган Міністерства юстиції України повідомляє Міністерству про реєстрацію довіреності, заповіту, внесення відомостей про них до Єдиного реєстру довіреностей або Спадкового реєстру, а Міністерство юстиції повідомляє про це органу

(установі), від якого надійшли відповідні документи[2].

Посвідчені довіреності, заповіти нотаріуси/державна нотаріальна контора зберігають та передають їх на зберігання до відповідного державного нотаріального архіву протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану.

На осіб, яким про посвідчення заповіту та довіреності стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, поширюється обов'язок дотримання нотаріальної таємниці. Такий обов'язок поширюється також на осіб, залучених для їх посвідчення як свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці.

При посвідченні заповітів і довіреностей службові особи зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю та не розголошувати відомості, отримані під час їх посвідчення.

Винні в порушенні нотаріальної таємниці особи несуть відповідальність у порядку, встановленому законом

На думку С. Фурси та Є. Фурси, з одного боку, запропо-

нований в Постанові механізм є більш виваженим, оскільки спрощує хаотичні пошуки державних нотаріальних архівів командирами, які в такий час перебувають у постійному напруженні, але перекладає відповідні повноваження на Генеральний штаб та Міністерство оборони. Таку схему можна було б спростити, якби посвідчені командирами заповіти передавалися ними безпосередньо до Міністерства юстиції України. В той же час, передача заповітів в порядку підпорядкування військових може розцінюватися як своєрідна легалізація заповітів, оскільки командира військової частини знають його керівники і такий спосіб унеможливорює передачу заповітів сторонніми особами[5].

Зокрема й потрібно зосередити увагу на те що, чітко не визначено, хто може бути уповноваженими особами які можуть вчиняти нотаріальні дії, в свою чергу це спричинить певні проблеми щодо реєстрацією посвідчених документів так і їх легальність чи дійсність.

Здійснюючи аналіз ЗУ «Про нотаріат» та Постанови

КМУ «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» варто зауважити, що завдяки відповідній постанові, було зосереджено увагу на проблемах реалізації прав громадян та військовополонених у період дії воєнного стану. Між іншим, є правильним те, що зміни не вносилися безпосередньо у ЗУ «про нотаріат», оскільки б це здійснило певні проблеми щодо реалізації статті 40 у мирний час. Доцільним є те, що Постановою було збільшено перелік компетентних осіб, які можуть вчиняти нотаріальні дії в умовах воєнного стану.

Оскільки процедура зміни заповіту, яка у деяких випадках приводить до скасування попереднього заповіту, посвідчується компетентним органом, то командир частини чи уповноважена ним особа, може змінювати і скасовувати заповіт.

Отже, Україна переживає нелегкий період своєї історії. Щодня перебіг подій стрімко змінюється, проте війна триває. Українці пристосовуються до реалій. Законодавство, зокрема нотаріат, зазнає змін. Вносяться корективи до нор-

мативних актів, видаються роз'яснювальні записки щодо вчинення тих чи інших дій.

Під час дослідження було проведено аналіз великої кількості нормативних актів, постанов, робіт вчених різного наукового ступеню. В тексті дослідження систематизовано процедуру нотаріального посвідчення документів в умовах воєнного стану. Викладено зміст статей. Проте, сама процедура нотаріального посвідчення документів у умовах воєнного стану потребує змін. Законом чітко не встановлено перелік осіб, які можуть вчиняти нотаріальні дії у разі відсутності нотаріуса у військовій частині, в місцях базування, на полігонах тощо. Формулювання у статтях «іншою уповноваженою особою» не наводить чіткості у визначенні поняття повноважень осіб, що можуть вчиняти нотаріальні дії в умо-

вах воєнного стану. Науковцям варто доопрацювати питання переліку, внести зміни до законодавства.

Зосереджуючи увагу, на вище викладених фактах та реаліях сьогодення, доцільно було б здійснити ряд законодавчих змін, які в свою чергу допоможуть збудувати стійку систему вчинення нотаріальних дій в умовах воєнного стану.

Зокрема:

визначити чіткий перелік осіб, яких можуть уповноважити командири на вчинення нотаріальних дій;

дозволити командирам вчиняти нотаріальні дії без свідків, в умовах надзвичайної небезпеки;

спростити процедуру передання справ командирами у відповідні органи Збройних Сил чи Міністерства оборони, задля подальшої реєстрації.

Список використаної літератури:

1. Хто може замінити нотаріуса в умовах воєнного стану. Ліга Закон URL: <https://jurliga.ligazakon.net> (дата звернення: 15.04.2023).
2. «Про нотаріат» Закон України від 02.09.1993 року, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 39, ст.383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 15.04.2023).
3. «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/164-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 15.04.2023).

4. Вчинення командиром військових формувань нотаріальних дій в умовах воєнного стану. Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/> (дата звернення: 15.04.2023).

5. Фурса С., Фурса Є., Державне регулювання організації нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/> (дата звернення: 15.04.2023).

Резюме

Іваніцький В. М., Підгородецький В. О.

Особливості вчинення нотаріальних дій командирами військових частин та іншими уповноваженими особами в умовах воєнного стану.

У праці зазначено важливість вчинення нотаріальних дій командирами військових частин та іншими уповноваженими особами в умовах воєнного стану. Досліджено праці науковців та нормативно-правових актів які регулюють дане питання. Зазначено алгоритм дій командира військової частини та інших уповноважених осіб щодо вчинення нотаріальних дій. Окреслено проблеми які виникають у вчиненні даних дій. Запропоновано зміни до законодавства задля покращення нормативного регулювання та застосування даних дій.

Ключові слова: нотаріальні дії, посвідчення, командири, заповіт, доручення

Ivanitskyi V., Pidhorodetskyi V. Peculiarities of notarial acts performed by commanders of military units and other authorized persons under martial law.

The article emphasizes the importance of notarial acts performed by commanders of military units and other authorized persons under martial law. The works of scientists and legal acts regulating this issue are studied. The algorithm of actions of the military unit commander and other authorized persons regarding notarial acts is indicated. The problems that arise in the performance of these actions are outlined. The author proposes amendments to the legislation to improve the regulation and application of these actions.

Keywords: notarial acts, certificates, commanders, will, power of attorney.